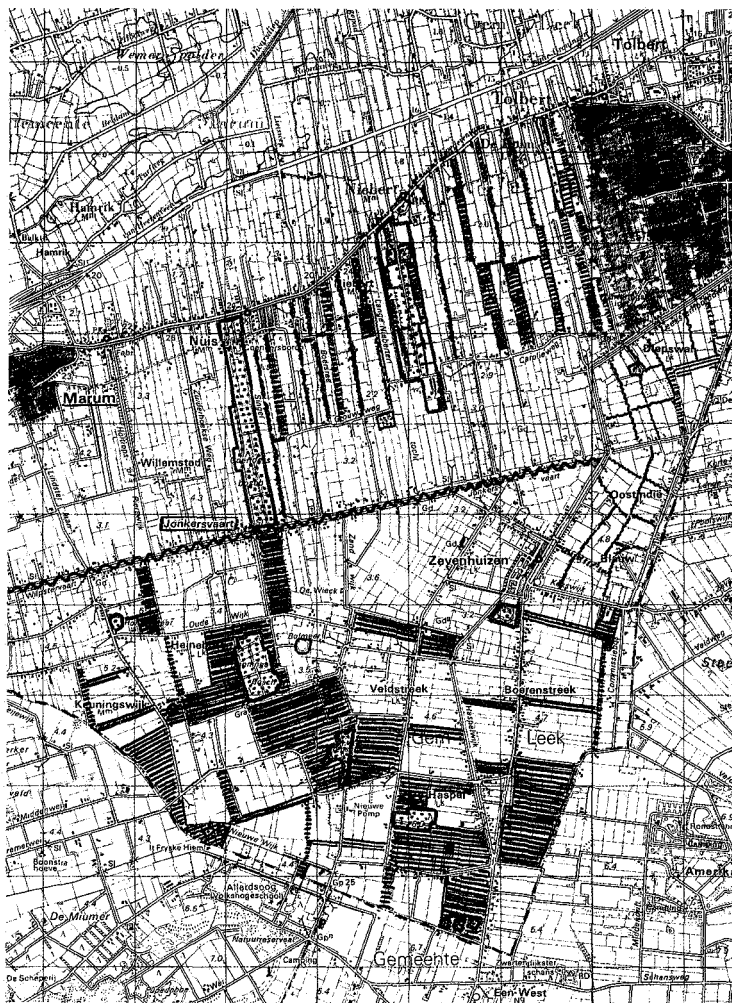

Door het Zuidelijk Westerkwartier (ZWK) rijdend, valt op dat hier nog veel kenmerken van het oorspronkelijke landschap aanwezig zijn. De begroeide oost-west lopende ruggen, afgewisseld met de open laagten, zijn daarbij het opvallendst.

Ideeën schets bos- en landschapontwikkeling.

Bestaand bos of natuurterrein.

Ontworpen bosstroken.

Ontworpen boscomplex.

Te versterken singelstruikruur.

Jonkersvaart

NATUUR- EN LANDSCHAPS- ONTWIKKELING IN HET ZUIDELIJK WESTER- KWARTIER

Arend Veenstra

HET IS ALGEMEEN BEKEND DAT DE LANDBOUW hier nog niet zo grootschalig wordt bedreven als op vele andere plaatsen; ook de waterhuishouding is nog zodanig, dat minder algemene plant- en diersoorten daardoor nog redelijk kunnen gedijen. De natuurwetenschappelijke en landschappelijke waarden zijn op zich misschien niet zo spectaculair, maar ze zijn sterk verweven door het hele gebied en daardoor opvallend. Doordat elders dergelijke waarden meer en meer afnemen, wordt het ZWK als het ware steeds waardevoller.

In het licht van de huidige agrarische ontwikkelingen en op grond van de gedachtenvorming rond de 4e Nota Ruimtelijke Ordening, worden hierna enkele ideeën ontwikkeld, die wellicht perspectief bieden voor zowel natuur en landschap in het ZWK als voor de mensen die er wonen en werken.

Zuidelijk Westerkwartier ten noorden van Tolbert

Landschap ten zuiden van Boerakker

Huidige ontwikkelingen

Natuur en landschap in het ZWK staan al jaren in de belangstelling.* Zo bezitten Het Groninger Landschap en Staatsbosbeheer samen ca. 850 ha reservaatgebied. Daar vallen zowel weidevogelreservaten, petgatcomplexen als landgoederen onder. In het kader van de Voorrangsinventarisatie-Relatienotagegebieden is 2400 ha in het ZWK aangewezen, tijdens de voorbereiding van een bijzondere vorm van landinrichting is inmiddels een zevental gebieden begrensd en vastgesteld. Daarvan is ca. 1600 ha aangewezen als reservaatgebied en ca. 450 ha als beheersgebied. Door het Bureau Beheer Landbouwgronden worden overeenkomsten afgesloten en gronden aangekocht. Wellicht mede door de aard van de bedrijven — en van de bevolking (?) — loopt dit proces goed.

Bij de planvorming van genoemde landinrichting (het zogenaamde Raamwerk) zijn ook aanzetten gegeven tot het behoud van het elzensingellandschap. Op een aantal plaatsen — zgn. kerngebieden — wordt dit nagestreefd. Tevens is voor alle houtsingelgebieden een hoofdstructuur aangegeven, die tijdens de uitvoering zal worden gehandhaafd. Daarnaast wordt via overheidssubsidie achterstallig onderhoud aan houtsingels weggewerkt en kunnen sinds kort onderhoudsovereenkomsten voor landschapselementen worden afgesloten.

In het Raamwerk worden voor het gebied drie hoofdfuncties aangegeven, tw.:

- landbouwgebied met open karakter

- landbouwgebied met landschappelijke elementen
- landbouwgebied met waardevolle houtsingels

Deze functies zijn samen met de toe te passen instrumenten vertaald in een zgn. functie- en instrumentenkaart. Daaruit blijkt tevens dat — zij het bescheiden — plaatselijk ook bosbouw kan worden gestimuleerd. Het Raamwerk verkeert in een laatste fase van voorbereiding. Naar verwachting zal het in 1989 operationeel worden.

Wensen voor de toekomst

Er is vrij uitvoerig stilgestaan bij het Raamwerk omdat het aangeeft dat er de komende jaren het een en ander zal kunnen veranderen in het ZWK. Daaruit zou men de conclusie kunnen trekken, dat er weinig aandacht meer nodig is voor verdere ontwikkelingen van natuur en landschap in dit gebied. Dat is niet juist. Niet alleen de landbouw staat onder druk, ook bij natuur- en landschapsbehoud is dat het geval.

Onder invloed van buitenaf nemen op veel plaatsen de natuurwaarden, ondanks gericht beheer, nog steeds af. Die invloeden zijn velerlei. Met name de waterhuishouding is daarbij van belang. Het handhaven van kwel-situaties, waterpeilen en waterkwaliteit zijn dringend noodzakelijk. Dat leidt tot de vraag of de omvang en de begrenzing van reservaten niet herzien moeten worden.

Ook het landschap staat onder druk. On-

danks grotere zorg voor het onderhoud van oa. houtsingels, neemt over het algemeen de kwaliteit nog steeds af. Er zullen of nieuwe landschapselementen moeten worden aangelegd, waarbij het karakter van een gebied verandert, of er zullen betere waarborgen moeten worden geschapen voor het behoud van kenmerkende houtsingellandschappen. Voor het ZWK gelden deze problemen ook. Ook hier zal nagegaan moeten worden of de begrenzing van de relatienotagegebieden in relatie tot na te streven waterbeheersingsplannen geen problemen oproept. Ook de duurzame instandhouding van het elzensingellandschap vraagt voortdurend aandacht.

Bosbouw

Tav. bosontwikkeling geldt slechts een vage aanduiding. Bosbouw kan plaatselijk worden gestimuleerd. In het Raamwerk zijn daarvoor echter nauwelijks middelen gereserveerd. Bosbouw vraagt vooral aandacht, omdat dit een produktierichting is, die tot nu toe in het ZWK nauwelijks werd bedreven. In het licht van heroriëntatie in de landbouw kunnen hier kansen liggen. Daarbij wordt niet alleen gedacht aan snelgroeiend hout en ook niet alleen aan blijvend productiebos. Ook in het kader van de 4e Nota Ruimtelijke Ordening zou het op grotere schaal aanleggen van bos met een meervoudige doelstelling — waarbij oogsten niet verboden is — voor het ZWK wel eens van belang kunnen zijn. De huidige natuur- en landschapswaarden zijn niet spektakulair, maar wel waardevol

Verwaarloosde houtsingel ten oosten van Opende

Gave houtsingel ten oosten van Opende

staat hierboven. Welnu, de potenties zijn aanwezig en naast de bestaande waarden voegt bos een extra dimensie toe, vooral op de juiste plaats gesitueerd en goed ingericht. Dat geldt eveneens voor het versterken cq. herinrichten van delen van het elzensingellandschap. Ook uitbreiding van reservaten, los van instandhoudingsproblemen, zou de aantrekkelijkheid van het ZWK voor bv. wonen en recreëren kunnen vergroten. Rekreatie is geen toverwoord, maar steeds meer mensen gaan een schoon milieu, een aantrekkelijk landschap met waardevolle natuurgebieden waarderen. Er komt meer vrije tijd, de komende decennia komen er veel 'renteniers' bij. De landbouw zal ongetwijfeld zijn economische rol blijven vervullen, maar het zal met enig areaalverlies best kunnen leven — misschien zelfs wel beter!

Ontwikkelingen

Om hetgeen hiervoor gezegd is meer inhoud te geven, is getracht een paar ideeën nader uit te werken. Geïnspireerd door het huidige landschap en rekening houdend met de uitgangspunten van het Raamwerk kan aan een volgende opzet worden gedacht:

- 1 Ten zuiden van de Jonkersvaart en nabij Opende bosuitbreiding realiseren, zodanig, dat er een aantrekkelijke verbinding ontstaat tussen de bosgebieden van Roden/Norg en Bakkeveen (kaart 1).
- 2 Een coulissenlandschap creëren in een zone globaal begrensd door de Jonkersvaart in het zuiden van de Rijksweg Groningen-Drachten in het noorden. Daarbij wordt rekening gehouden met het opstrekende

kavelpatroon, maar worden hier en daar gehele kavels of delen ervan ingeplant. Dit idee wordt ingegeven door de nu al aanwezige bosjes van oa. Nienoord-Steenhuis-Coendersborg en Adderbosjes. Door een juiste plaatskeuze kunnen waardevolle singels en bomenrijen erin worden opgenomen. Bestaande paden (bv. het Malijkse pad) maar ook nieuwe paden kunnen voor een goede recreatieve ontsluiting zorgen (kaart 1).

- 3 Ten noorden van de Rijksweg wordt met name gedacht aan uitbreiding van weidevogelreservaten. Zoals bv. het dal van het Dwarsdiep. Hier komt veel kwelwater aan de oppervlakte, wat extra mogelijkheid

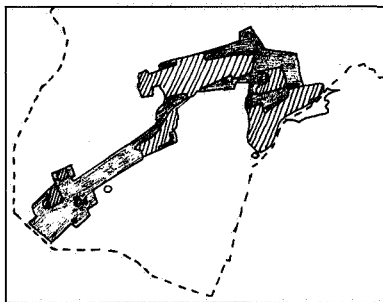
geeft voor natuurontwikkeling. Daarnaast is versterking van de singelstructuur gewenst. Dat zou echter op een andere wijze kunnen gebeuren dan in gebied 2 wordt voorgesteld. Hier wordt meer gedacht aan versterking van de bestaande singels, zonder dat het karakter van het gebied wordt gewijzigd en zonder veel verlies van landbouwgrond. Behoud en versterking van voldoende dwarssingels zijn daarbij noodzakelijk voor het leefmilieu van vele kleinere zoogdieren en insecten. (kaart 2).

De economische driehoek

Door op deze wijze het bos- en natuurareaal aanzienlijk uit te breiden, kan een aantrekkelijk woon- en recreatiegebied ontstaan tussen Drachten en Groningen. Het sluit aan bij waardevolle gebieden in Zuidoost-Friesland en Noord-Drenthe. Momenteel worden bij de voorbereiding van de 4e Nota Ruimtelijke Ordening beleidsuitspraken gedaan over toekomstmogelijkheden van regionale gebieden. Het ziet er naar uit dat de driehoek Drachten-Groningen-Assen daarbij extra aandacht krijgt. Het gaat vooral om economische injecties. Het is de vraag of deze economische injecties op 'traditionele' wijze moet worden toegediend. Een injectie voor een ecologische ontwikkeling op termijn is een betere investering nabij de groeikernen Drachten-Groningen-Assen? •

Dit artikel is op persoonlijke titel geschreven.

* Zie ook het artikel over het Zuiderlijk Westerkwartier in Noorderbreedte sept/okt. 1985.

 Bestaande natuurterreinen en relatienotagebieden.

 Voorgestelde uitbreiding.

----- Provinciegrens.

Ideënschets natuurontwikkeling Dwarsdiep